

jaargang 35 - prijs € 5,40 - november 2004

7

Kennis van de Nederlandse
samenleving
Dovenonderwijs
Global Studies

Maatschappi & Politiek

vakblad voor maatschappijleer

I N H O U D

- 3** Maatschappijleer en inburgeringscursussen
Ad Bakker
-
- 7** Multiculturele samenleving en Maatschappijleer
Babak Rezvani
-
- 9** De ontdekking van een ontwikkelonderwijsgroep
Radboud Burgsma
-
- 11** Overheidsstrijd tegen gevolgen vergrijzing
Wolter Blankert
-
- 14** Wanneer wordt gebarentaal eindelijk erkend?
Hans van der Heijde en Chris Meijnen
-
- 16** Doceren aan een dovenschool
Harold Drost
-
- 18** Amerikaanse verkiezingscampagnes belicht
Jeff Peck
-
- 20** De invoering van Global Studies
Karel Philipsen en Harry van den Bouwhuijsen
-
- R U B R I E K E N**
- 23** Grom
-
- 24** Lesmateriaal
Global Studies
-
- 27** Recensie
Mobieltjes in Tanzania
-
- 29** NVLM
-
- 30** Signalementen
-

Redactioneel

PostScript-illustrati
Menigte, IPP.eps

(Foto: Bert Spiertz)

In dit nummer van *Maatschappij & Politiek* doet Ad Bakker aan het slot van een lang artikel over een nieuwe inburgeringswet een belangrijke uitnodiging.

Die nieuwe wet, ter vervanging van de huidige Wet Inburgering Nieuwkomers (WIN), zal van nieuwkomers om voor de hand liggende redenen hetzelfde verlangen als Maatschappijleer van leerlingen in het voortgezet onderwijs vraagt: het leren van vrijheden, plichten en verantwoordelijkheden van burgerschap in Nederland en het leren in een volwassen besef daarvan aan de samenleving deel te nemen.

Omdat die verlangens samenvallen wordt Maatschappijleer - en wat is dat anders dan docenten Maatschappijleer - door Ad Bakker gevraagd een bijdrage te leveren aan de formulering van de juiste inhouden van de inburgeringscursus die van de door de nieuwe wet gestelde eisen deel gaat uitmaken.

Aan de eerste, in 1998 van kracht geworden Wet Inburgering Nieuwkomers heeft Maatschappijleer part noch deel gehad. Wat *Maatschappij & Politiek* natuurlijk niet weerhield om er in december 2002, in een themanummer over burgerschap en inburgering, de staf over te breken.

Destijds luidde een conclusie: 'zonder Maatschappijleer geen goede WIN', waarmee overigens geen garantie werd afgegeven dat het *met* Maatschappijleer, met een nieuwe inburgeringswet, *wel* goed komt.

Die conclusie impliceert vanzelfsprekend dat Bakkers uitnodiging moet worden aanvaard. De vraag is dan: 'Hoe?'. Het komt mij voor dat de NVLM daar een spoedig antwoord op moet geven. Een speciaal NVLM-congres is een mooi idee, of spreek ik nu voor mijn beurt? Hoe dan ook, u kunt er van verzekerd zijn dat *Maatschappij & Politiek* uitgebreid en niet zonder commentaar over de totstandkoming van die nieuwe inburgeringswet zal berichten.

Hans van der Heijde

De Adviescommissie Normering Inburgeringseisen (de Commissie Franssen) heeft in twee rapporten haar visie op inburgeringsprogramma's vastgelegd. Inburgeringsprogramma's behoren méér in te houden dan een 'stoomcursus verzorgingsstaat', is de conclusie. Het Ministerie van Justitie is bezig om dit meer in nieuwe inburgeringsprogramma's tot uitdrukking te brengen. Deze programma's moeten klaar zijn als op 1 juli 2005 de *Wet Inburgering Nieuwkomers (WIN)* van 1998 door de *Wet Inburgering in Nederland* wordt vervangen.

Ad Bakker is docent Nederlands als Tweede Taal en Maatschappij Oriëntatie hoogopgeleiden en voorzitter van het netwerk Maatschappij Oriëntatie

De laatste tijd verschijnen regelmatig rapporten en studies met een eigen visie op inburgering en integratie. Zo komen alle grote(re) politieke partijen met een eigen beleidsnotitie. Er is veel te doen over het parlementaire onderzoeksrapport naar dertig jaar integratiebeleid. Ook de grote steden mengen zich door middel van eigen publicaties in het debat en het Ministerie van Financiën neemt een Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) naar de efficiency van het integratiebeleid voor zijn rekening. Van de

Sociaal-Economische Raad (SER), de Raad voor Werk en Inkomen (RWI), de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en Regioplan verschenen recent evaluatierapporten over inburgering, integratie, burgerschap en normen en waarden.

Toepassing

Als praktijkdeskundige Maatschappij Oriëntatie stel ik me bij het lezen van al deze publicaties voortdurend de vraag: hoe kunnen de conclusies uit al deze studies en rapporten in inburgeringsprogramma's worden ingepast? In dit artikel zal op basis van de literatuur worden getracht de grote lijnen te schetsen. Daarmee hoop ik dat deskundigen op het terrein van Maatschappijleer zich willen beraden op de vraag welk aandeel Maatschappijleer aan de invulling van *Kennis van de Nederlandse Samenleving (KNS)* - de opvolger van Maatschappij Oriëntatie - kan leveren. Er hoeft niet meer te worden bedongen dat onderwerpen als 'burgerschap', 'democratie' en 'waarden en normen' een plaats in de inburgeringsprogramma's krijgen; vanaf nu gaat het om de concrete invulling.

Nieuwe naam, nieuwe onderwerpen

Maatschappij Oriëntatie gaat onder de *Wet Inburgering in Nederland* voortaan *Kennis van de Nederlandse Samenleving* heten. De inhoud wordt, als het aan de Commissie Franssen ligt, afgestemd met de beschrijvingen van: (i) de *huidige* eindtermen Maatschappij Oriëntatie (MO), (ii) het leergebied *Kennis van de Wereld* (KSE-structuur door SLO), (iii) het profiel *Burgerschapscompetenties* voor het beroepsonderwijs (Cinop) en (iv) *Onderwijs en Burgerschap*. Het is verheugend dat KNS opeens veel meer onderwerpen bevat dan de inburgeringsprogramma's onder de *Wet Inburgering Nieuwkomers* van 1998. Maar de terreinen die de Commissie Franssen aangeeft, zijn wel heel erg divers. Raadpleging van de genoemde bronnen levert de volgende verzameling beschrijvingen op:

- (i) *Maatschappij Oriëntatie* omvat Vreemdeling in Nederland, Werk, inkomen en geldzaken, Wonen, Post en telefoon, Verkeer, Gezondheid, Onderwijs, Omgaan met Nederlanders, Hulp zoeken en Vrije tijd;
- (ii) *Kennis van de Wereld* beslaat de terreinen Politiek en Geschiedenis, Recht, Sociaal-Economie, Gezondheid en Milieu, Cultuur en Geografie;
- (iii) Het profiel *Burgerschap voor het beroepsonderwijs* omvat het sociaal, economisch, cultureel en politiek domein van burgerschap;

(iv) *Onderwijs en Burgerschap*, zoals beschreven door de Onderwijsraad, onderscheidt schoolburgerschap, maatschappelijk burgerschap en staatsburgerlijke vorming.

Noodzaak tot positionering

Normale schoolvakken als Wiskunde, Biologie, Geschiedenis of Economie ontleen hun inhoud doorgaans aan gelijknamige wetenschappelijke disciplines. Kennis van de Nederlandse Samenleving draagt een interdisciplinair karakter en is van heel veel een klein beetje. In dat opzicht blijft KNS vergelijkbaar met zijn voorganger Maatschappij Oriëntatie, dat als vak slechts op basis van het vage begrip *zelfredzaamheid* was gedefinieerd.

Maatschappij Oriëntatie kende een zestigtal losse, nauwelijks gethematiseerde eindtermen. Het vak werd bewust het predikaat 'vormend vak' onthouden omdat het werd gezien als het verstrekken van een pakket informatie aan volwassenen, reeds *gevormde* nieuwkomers. Omdat daarvoor geen speciale didactische kwaliteiten nodig waren, kwamen er ook geen bevoegdheidseisen voor docenten Maatschappij Oriëntatie. Het gevolg was dat niemand formeel deskundig in het vak was.

De opdracht om KNS een eigen gezicht te geven wordt straks onder uitvoerende instellingen voor leerplanontwikkeling en innovatie aanbesteed. Hoe kunnen deze instellingen voorkomen dat KNS - dobberend in de zee van Geschiedenis, Staatsinrichting, Economie, Kennis van de Wereld, Maatschappijleer en Nederlands als Tweede Taal (NT2) - een speelbal wordt van de (politieke) waan van elke nieuwe dag onder de Wet Inburgering in Nederland? Om fouten uit het verleden te voorkomen is het zaak dat de inhoud van KNS volgens duidelijke criteria wordt afgebakend en ingericht.

Methodische grondslag

In alle genoemde publicaties heerst de opvatting dat inburgeringscursussen zich niet tot de eerste periode van verblijf in Nederland kunnen beperken. Zij moeten de nieuwkomer een vooruitblik bieden op het proces naar integratie, participatie en gedeeld burgerschap in Nederland.

In onze pluriforme Nederlandse samenleving is het leren handelen volgens de normen van *burgerschap voor gevorderden* een ingewikkeld proces dat jarenlang duurt. Omdat dit voor *elk* individu - inclusief autochtone Nederlanders - geldt, is aandacht voor *burgerschap* ook een taak voor het gewone onderwijs. De Commissie Franssen stelt dat KNS-programma's op reguliere onderwijsprogramma's over burgerschap kunnen aansluiten.

Integratieperspectieven

Het zou echter niet juist zijn om KNS-programma's op dezelfde leest als burgerschapsprogramma's uit het reguliere voortgezet onderwijs te schoeien. Ook al gaat het om hetzelfde burgerschap, de maatschappelijke contexten van nieuwkomer en scholier verschillen daarvoor te veel. De gemiddelde nieuwkomer is tien tot vijftien jaar ouder dan een leerplichtige scholier en zijn maatschappelijke perspectieven zijn door verantwoordelijkheden, rechten en plichten van *grote mensen* bepaald. Deze dienen in Kennis van de Nederlandse Samenleving dan ook centraal te staan.

Scholieren daarentegen staan (hopelijk) nog vrij en open in het leven. In hun leefsituatie nemen keuzemogelijkheden een centrale plaats in. Voor hen is het

belangrijk dat Maatschappijleer op die keuzemogelijkheden inspeelt, die voor nieuwkomers vaak niet meer zijn weggelegd.

De nieuwkomer rekent erop dat KNS zijn toekomst op een realistische manier in kaart brengt. KNS zal dus van werkelijke *integratieperspectieven* dienen uit te gaan. Deze perspectieven zullen hier drieledig worden benaderd: (i) vanuit de nieuwkomer zelf, (ii) op basis van verwachtingen van de ontvangende samenleving en (iii) op basis van statistische beschrijvingen van nieuwkomers.

De nieuwkomer

'Laat de inburgeraar ook zelf aangeven wat hij wil', lijkt de liberale geest van de Commissie Franssen te willen zeggen. Op zichzelf is dit een goed idee. De vraag is alleen of de nieuwkomer kan beoordelen welke kennis en vaardigheden hij in de toekomst nodig heeft om te integreren. Is hij in staat om vanuit zijn prille nieuwkomers-beginsituatie te beoordelen wat zijn afstand tot de Nederlandse samenleving is? In mijn eigen onderwijspraktijk vloeien veel vragen van nieuwkomers aanvankelijk voort uit het eigen integratieproces en uit onderwerpen die *toevallig* actueel zijn: opgeschorte dienstplicht, samenlevingsvormen, echtscheiding, orgaandonatie, taakstraffen, naturalisatie, inenting en bevoegdheden van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). Geleidelijk komen ook meer beschouwelijke domeinen aan bod. Hoe gaat de Nederlandse overheid met vrijheden en veiligheid van burgers om? Welke onderdelen van de collectieve sector zijn nog zuivere overheidsdiensten? Hoe helpt de overheid de burger met de oplossing van conflicten? Hoe objectief zijn de media? Nieuwkomers *en* ook reeds geïntegreerde nieuwkomers zouden systematisch kunnen worden geïnterviewd om na te gaan welke vragen voor hen belangrijk zijn. Belangrijk is dat Kennis van de Nederlandse Samenleving oog krijgt voor omstandigheden waarin nieuwkomers ten opzichte van autochtone Nederlanders in een uitzonderingspositie verkeren. Welke aanspraak op AOW maakt een vijftenzestigjarige die op latere leeftijd naar Nederland is gekomen is? Kan een in het buitenland gesloten huwelijk in Nederland worden beëindigd? Kunnen niet-Nederlanders voor geüniformeerde diensten bij politie en legeronderdelen worden aangesteld? Welke geldigheid hebben buitenlandse rijbewijzen in Nederland? KNS beschouwt vanzelfsprekendheden van de Nederlandse samenleving door een niet-Nederlandse bril.

Ontvangende samenleving

Ook (redelijke) verwachtingen uit de samenleving ten aanzien van kennis, vaardigheden en attitudes onder nieuwkomers dienen in inburgeringsprogramma's te zijn geïntegreerd. Welke topografische en historische kennis wordt als algemeen bekend verondersteld? Van welke houdingen ten opzichte van arbeid, media, partnerkeuze, opvoeding, onderwijs, goed nabuurschap, grondrechten, rechtsstaat, veiligheid, democratie en politieke vrijheden gaat de Nederlandse samenleving uit?

Illustratie: Joleet Leenhouts

De opdracht van de overheid om Kennis van de Nederlandse Samenleving in te vullen dient zich hierover duidelijk uit te spreken. Onze politieke vertegenwoordigers moeten gemachtigd zijn om over dergelijke keuzen te beslissen. Zij dienen daar actief werk van te maken door bij de formulering van eindtermen het initiatief te nemen. Het lijkt mij niet zuiver dat de overheid dit aan autonome instellingen voor onderwijsontwikkeling en innovatie overlaat.

Statistische gegevens

De rapporten over inburgering en integratie bevatten vele statistische gegevens over *de nieuwkomers*. De gemiddelde nieuwkomer is rond de dertig jaar (evaluatie WIN 2002) en de meeste nieuwkomers zijn in een stedelijke omgeving opgegroeid. In de maatschappij vervult de nieuwkomer de rol van iemand met volwassen verantwoordelijkheden (als partner, werknemer of ouder) en is hij geschoold in ander onderwijs dan het Nederlandse. Deze gegevens zouden als hulpmiddel kunnen dienen om de *gemiddelde* kennis- en competentiever schillen met autochtone Nederlanders te beschrijven. De inhoud van Kennis van de Nederlandse Samenleving kan daarop worden afgestemd. Te denken valt aan:

- kennishiaten doordat de volwassen nieuwkomer zijn schoolopleiding in een ander land heeft genoten (de Nederlandse aspecten van Geschiedenis, Staatsinrichting, Kennis van de Wereld, Recht en Economie);
- hiaten doordat de nieuwkomer (nog) niet met de Nederlandse media is vertrouwd;
- sociaal-culturele verschillen die voor de omgang met Nederlanders als burens, in het onderwijs, op het werk en in de publieke domeinen van belang zijn;
- bijzondere aspecten van maatschappelijke instituties en instellingen die met publieke taken zijn belast;
- Nederlandse opvattingen over de invulling van maatschappelijke verantwoordelijkheid op het gebied van sociale voorzieningen, verzekeringen, vrijwilligerswerk, verenigingsleven, veiligheid, emancipatie, consumentengedrag, opvoeding, onderwijs en eerbiediging van grondrechten;
- Nederlandse opvattingen over keuzevrijheid ten aanzien van scholing, werk, partnerkeuze en samenlevingsvormen.

Uit de statistieken blijkt ook dat nieuwkomers qua landen van herkomst, beroepen en opleidingsniveaus een zeer heterogene groep vormen. Differentiatie van de inburgeringsprogramma's is dan ook een absoluut vereiste.

Tot slot

Maatschappij Oriëntatie was in het verleden vooral een zaak van NT2-docenten die in hun taallessen 'als vanzelf' maatschappelijke onderwerpen ter sprake brachten. Het laatste jaar is duidelijk geworden dat er behoefte is aan een meer gestructureerd aanbod van maatschappelijke onderwerpen aan nieuwkomers: KNS is géén NT2.

Ik ben dan ook blij met de interesse van Maatschappijleer voor het vak Kennis van de Nederlandse Samenleving. Dit artikel is dan ook geschreven om duidelijk te maken dat KNS geen Maatschappijleer is. Voor een goede invulling van inburgeringsprogramma's is een eigen, interdisciplinaire manier van denken vereist. Voelt u zich hierdoor aangesproken dan kunt u terecht bij het Netwerk Maatschappij Oriëntatie/Kennis van de Nederlandse Samenleving. ■

Allochtonen zijn ontvankelijker

BABAK REZVANI

Babak Rezvani deed in het kader van zijn opleiding voor de eerstegraads bevoegdheid Maatschappijleer onderzoek naar de acceptatie van de multiculturalle samenleving onder vmbo- en vwo-scholieren. Tevens keek hij naar de invloed van lessen Maatschappijleer. Voor *Maatschappij & Politiek* vatte hij zijn onderzoek en bevindingen samen en formuleerde hij enkele aanbevelingen.

Hoe groot is de multiculturalle acceptatie van scholieren en wordt die acceptatie vergroot door Maatschappijleer, in het bijzonder door lessen Maatschappijleer over de multiculturalle samenleving? Zo luiden de centrale vragen in voornoemd onderzoek. Om antwoorden op die vragen te krijgen werden in 2003 leerlingen van vmbo-1, vmbo-3 en vwo-5 klassen van een witte school in een Noord-Hollandse provincie stad ondervraagd. Van het kwantitatieve onderzoek maakte ook een quasi-experiment deel uit: na een voormeting op basis van een 29 items tellende vragenlijst, kregen vmbo-leerlingen les over de begrippen *autochtoon*, *allochtoon*, *migrant*, *buitenlander* en *Nederlander*. Aansluitend volgde onder leiding van de (maatschappijleer-)

docent een klassengesprek over de multiculturalle samenleving. In de week daarna vond een tweede meting plaats.

Ethnic en civic vision

In feite meet men of leerlingen een *ethnic vision* of een *civic vision* op de natie en de samenleving hebben. Zien zij het Nederlandschap als een etnische categorie die zich van andere etniciteiten onderscheidt en andere etnische groepen dus uitsluit (de *ethnic vision*), of speelt het idee van (verwerfbaar) burgerschap juist een bepalende rol (de *civic vision*)? Het zal duidelijk zijn dat een *ethnic vision* met een relatief laag niveau van multiculturalle acceptatie samenhangt en een *civic vision* met een relatief hoog niveau daarvan. Zo verschaft het antwoord op de vraag of in Nederland geboren kinderen van Turkse gastarbeiders (min of meer) Nederlanders zijn daarvoor een indicatie. Een andere indicatie is het voor het lidmaatschap van de Nederlandse natie als bepalend beschouwen van uiterlijke kenmerken - onder meer gemeten aan de hand van het al of niet onderschrijven van de stelling 'Een Nederlander is een Nederlander, een neger een neger, een Chinees een Chinees, een allochtoon een allochtoon, dat is meestal te zien'.

Babak Rezvani studeerde aan het Instituut voor de Lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam.

Foto: Bert Spiertz

Acceptatie

Onderwijsgebonden factoren verklaren slechts beperkt de mate van multiculturele acceptatie onder leerlingen; die conclusie moet in elk geval worden getrokken. Zorgelijk is dat de multiculturele acceptatie onder leerlingen zonder meer laag is te nemen, zowel bij vmbo- als bij vwo-leerlingen. De mate van multiculturele acceptatie is in vwo-5 echter hoger dan in vmbo-3, die weer hoger is dan in vmbo-1.

Leerlingen van vmbo-1 bleken voor de invloed van een les over de multiculturele samenleving ontvankelijker te zijn dan leerlingen van vmbo-3. In termen van toename van acceptatie werd een sterker leseffect gemeten. Er was sprake van een meetbare, maar niet grote toename van acceptatie in vmbo-3.

Allochtone leerlingen hebben gemiddeld een hoger acceptatieniveau dan autochtone leerlingen, maar ook bij allochtone leerlingen is dat niveau niet hoog. Ook bleek een allochtone leerling ontvankelijker voor de les over de multiculturele samenleving: na de les steeg de mate van multiculturele acceptatie onder de allochtone leerlingen meer dan bij de autochtone leerlingen.

Sekse

Met betrekking tot sekse moet onderscheid tussen vwo- en vmbo-klassen worden gemaakt. De gemiddelde mate van multiculturele acceptatie is bij meisjes van vmbo-1 en vwo-5 hoger dan bij jongens, maar lager dan bij jongens in vmbo-3. In vwo-5 bleek de mate van multiculturele acceptatie van een leerling het beste verklaard door sekse: meisjes hebben gemiddeld een hogere mate van multiculturele acceptatie dan jongens. Het profiel dat individuele vwo-leerlingen volgen bleek een verwaarloosbaar kleine invloed op de mate van

multiculturele acceptatie te hebben. Uit dit onderzoek blijkt nadrukkelijk dat de gemeten invloed en verklaringswaarden van de onderwijsgebonden en primaire persoonsgebonden factoren, namelijk etniciteit en sekse van een leerling, nogal beperkt zijn. Deze factoren samen verklaren slechts voor een klein deel (16,4 procent) de mate van multiculturele acceptatie van een leerling.

Aanbevelingen

Hoewel voorzichtigheid op zijn plaats is en meer onderzoek noodzakelijk is, zijn op basis van de conclusies van dit onderzoek naar de acceptatie van de multiculturele samenleving toch wel enkele bescheiden aanbevelingen voor het onderwijs te formuleren.

Gegeven de wens tot streven naar toename van multiculturele acceptatie - dat deel uitmaakt van het streven naar burgerschapsvorming - lijkt het raadzaam reeds in de eerste klassen van het voortgezet onderwijs het onderwerp Multiculturele Samenleving in het curriculum op te nemen. Eveneens is het raadzaam de module multiculturele samenleving voor Maatschappijleer in de bovenbouw van havo en vwo tot vast onderdeel van het verplichte deel te maken. Ten slotte wijst het zorgelijk lage niveau van multiculturele acceptatie op de noodzaak van daadkracht. Want wordt het, bij al het gepraat over de noodzaak van integratie, niet de hoogste tijd dat het onderwijs van burgerschapsvorming in een multiculturele, maatschappelijke *setting* werk kan maken en maakt? ■

Voor het complete onderzoeksrapport of vragen over het onderzoek is de auteur via e-mail te bereiken: bavalenko@gmail.com.

*De ontdekking van een onderwijs-
ontwikkelgroep*

Ei van Columbus

RADBOUD BURGSMMA

Daar zijn ze dan! Kinderen van circa twaalf jaar, met een tasje op de rug en een skateboard van eigen lengte onder de arm; leergierige kinderen met een niet te stuiten zucht naar kennis. Dolenthousiast om de samenleving te gaan ontdekken. Die natuurlijke drang om te leren zal hen drijven, motiveren en enthousiasmeren om zichzelf constructief te ontwikkelen. De foldertekst 'zin in leren' laat er geen twijfel over bestaan. *GO!* is geen school maar een leer-leefomgeving die midden in de samenleving staat en de leerling vanuit zijn eigen creativiteit en verantwoordelijkheid laat ontdekken wat hij kan en wil.

'Wat kom je doen?'

**'Ik kom wat leren.
lets over ruimtevaart
lijkt me wel leuk.'**

**'Aha, ruimtevaart.
En hoe denk je dat
te gaan doen?'**

Sinds september 2004 zit ik in de onderwijsontwikkelgroep *GO!*. Net als de Carmel-scholengroep in Lichtenvoorde wil ook onze scholengemeenschap een poging wagen om een variant op *Slash21* van de grond te krijgen.¹ Bij *GO!* staat de vormgeving van het *nieuwe leren* centraal. Het is gebaseerd op het *sociaal-constructivisme*, de nieuwe trend in onderwijsland. Directeuren van grote scholengemeenschappen breken zich het hoofd of ze al moeten aanhaken of nog even moeten afwachten. Onze scholengemeenschap is er inmiddels mee begonnen, maar erg soepel verloopt het proces nog niet: 'we willen wel maar weten nog niet hoe'.

Sociaal-constructivisme

Het sociaal-constructivisme is een moderne leertheorie die ervan uitgaat dat mensen zelf betekenis aan hun omgeving verlenen. Sociale processen spelen hierbij een belangrijke rol. Ieder mens construeert kennis op een eigen wijze en wordt daarbij sterk door de reacties en opvattingen in de sociale omgeving beïnvloed. Het sociale proces is een voorwaarde voor leren. Het (eigen) leren moet vanuit de leerling zoveel mogelijk zelf vorm worden gegeven. Het sociaal-constructivisme gaat van de aanname uit dat men leert door nieuwe informatie aan hetgeen men al weet (voorkennis) te verbinden. Dit is een regelrechte diskwalificatie van de traditionele aanname dat het verwerven van kennis en vaardigheden het resultaat is van een directe overdracht van kennis door de docent op de leerling.

Kennis en vaardigheden zijn het resultaat van de (constructieve) denkactiviteiten van de leerling zelf. De leerling moet informatie zo ordenen dat die voor hem relevant en bruikbaar is. Het aandeel van de docent bestaat uit het creëren van optimale omstandigheden voor het leerproces. De docent stimuleert, biedt een heldere structuur en gaat na of de leerling de aangeboden informatie ook werkelijk heeft opgenomen. 'Aan de bladeren trekken om een plant sneller te laten groeien heeft weinig zin. Een plant moet worden vertroeteld met mineralen, zuurstof, water, licht en misschien zelfs lieve woorden of muziek. Een plant kent een natuurlijke wil om te groeien, het is de omgeving die haar daarvan kan weerhouden. Daarom moet de omgeving van de plant zo worden ingericht dat het de plant aan niets ontbreekt', aldus de procesbegeleidster van het Onderwijs Kenniscentrum. Dit soort beeldspraak doet het altijd

aardig in de voorlichting, maar voor de praktijk heeft men er weinig aan. Alvorens aan de praktijk te beginnen moet men het overigens goed eens zijn over de betekenis van allerlei begrippen. Veel onderwijsbargoens - *kaders, projectmatig, setting, competentie, klimaat* - bestaat immers uit containerbegrippen waaraan een ieder vanuit eigen ervaringen, tradities en vakdisciplines eigen invullingen geeft. In de aanloop naar de invoer-

voortdurend gedacht aan structuren, kaders, *settings*, maar waar alles om draait komt niet aan de orde. In mijn gedachten doemt een fraai en splinternieuw gebouw op met de modernste apparatuur, ergonomisch doorzacht meubilair en een hele rij zeer ervaren, zeer goed geschoolde docenten. Tutoren zijn elke keer weer bereid om de zich ontwikkelende jongere bij zijn eigen leerproces te begeleiden; een leerproces dat op eigen geformuleerde leervragen is gebaseerd. Dat verhaal over dat plantje was mooi en aanschouwelijk. Met een beetje water, wat zuurstof en nog wat onnozele mineralen groeit het vanzelf. Dat klopt. Maar kinderen zijn geen plantjes. Ze hebben meer nodig. Daarmee bedoel ik geen BigMac of Sultana, maar intellectueel voer; voer waarmee hersenen in gang worden gezet en waarvan ze groeien. Zoals we er nu voor staan is dat voer in *GO!* niet te vinden. Natuurlijk is er internet en wellicht een breed georiënteerde tutor, maar daarvoor is geen *GO!* nodig... Als we geen kinderen willen *creëren* die alsmaar in hun eigen (nog beperkte) geestelijke bagage blijven rondtollen, zal er meer moeten komen dan een inhoudsloze leeromgeving. Ik stel voor dat we nu een tijdje niet meer over rode draden, overlegstructuren en stamgroepen debatteren. Even niet meer praten over minionondernemingen, want dat is een verpakking voor een inhoud die we nog niet hebben... en laten we de term *setting* maar even helemaal vergeten. Het is geen goed Nederlands en heeft teveel betekenissen om duidelijk te zijn. Bovendien zijn wij, Nederlanders, niet de juiste personen om de Engelse taal met nieuwe betekenissen te verrijken. Nu had ik al een paar inhoudsrijke contexten geschetst en wat mij betreft zou daar wel eens op mogen worden geschoten.'

...of toch maar het 'oude leren'?
(Foto: Bert Spiertz)

ring van de nieuwe onderwijsvorm in september 2005 is er nog veel te bespreken en aan elkaar uit te leggen. Wat is de rol van de docent of tutor in het construeren van nieuwe kennis en vaardigheden door de leerling? Waar ligt de balans tussen wat mag of moet. Hoe zit het met die kennis en vaardigheden onder de noemer *just in case* en/of *just in time*? Intussen blijven zelfs de meest fundamentele aspecten voer voor discussie. Ter illustratie volgen twee opgetekende discussiebijdragen.

Noot

1. Wie onbekend is met *Slash21* kan terecht op internetpagina: www.slash21.nl.

Intellectueel voer

'Wat ik in alle concepten en gevoerde gesprekken mis, is inhoud. Er wordt

Context

Op voornoemde uitspraak werd als volgt op gereageerd: 'Ik begrijp de wens en behoefte van een docent om kennis te delen, die heb ik ook.

Kennis is, volgens Leonardo, een van de zeven pijlers der wijsheid. De vraag is echter of wij een geweldig leuke speurtocht langs alle voor ons belangrijke punten willen uitzetten, of dat we mensen willen leren ontdekkingsreiziger te worden, op plekken te komen waar wij nooit van hebben gedroomd, nieuwsgierig te zijn, een kompas te leren hanteren zodat ze hun eigen speurtocht kunnen maken, ook zonder ons. Het draait volgens mij om de betekenis die wij aan het woord 'contextrijk' geven. In mijn, en de constructivistische, visie betekent het dat de leersituatie bij de belevingswereld van de lerende aansluit, dat het gebodene als relevant wordt ervaren voor de vragen waar de lerende op dat moment mee bezig is. Meestal gaat het dan niet om denkbeeldige situaties, maar om problemen waar men echt tegenaan loopt. Intellectuele nieuwsgierigheid wordt niet geprikkeld door een voorbeeld te zijn en niet door zijn intellect over iemand uit te storten ('*consciously we teach what we know; unconsciously we teach what we are*'). En ja, om iets te willen ontdekken moet men wel weten dat er meer is dan men ziet, maar uiteindelijk doet ieder zijn eigen ontdekkingen. Ook Columbus begon zijn reis in het hem bekende en vond iets anders dan hij zocht.'

Werken aan onderwijsontwikkeling is alleraardigst, maar weet waar u straks aan begint wanneer uw school u vraagt om aan een dergelijk project deel te nemen. ■

Overheidsstrijd tegen gevolgen vergrijzing

Pensioen als tijdbom

WOLTER BLANKERT

Om beter tegen de dreigende grijze vloedgolf bestand te zijn, moet volgens de huidige regering de Nederlandse pensioenvoorziening zo veel mogelijk worden geprivatiseerd en geïndividualiseerd. Het is echter de vraag of men de gevolgen van een dergelijk beleid kan overzien.

'Hoe oud bent u?' 'Ik ben zestig', en volgens de ongeveer even oude minister Zalm vormt mijn generatie een 'tikkende tijdbom onder de Nederlandse maatschappij', zo hoorde ik hem vanavond op de televisie zeggen. Pensioenvoorziening is geen onderdeel van het curriculum Maatschappijleer, maar het vak kan toch niet voorbijgaan aan *tikkende tijdbommen* die onze ganse maatschappij (en daarmee, mogelijk nog erger, ons vak) dreigen te ontwrichten. Het lijkt me sterk dat u het laatste jaar in de les aandacht aan ons pensioenstelsel heeft besteed, maar de kans is groot dat u zich er buiten de les over heeft opgewonden. Het pensioen staat immers op de helling en zal dus gemakkelijker naar beneden glijden dan dat het opwaarts klimt. Leerkrachten die zich nimmer om hun pensioen bekreunden - het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) behoorde immers tot de grondvesten van de Nederlandse samenleving - schijnen zich nu opeens zorgen te maken. Heel dom, want

het pensioengenot is per definitie even onvoorspelbaar als het leven zelf. In het kader van dit blad gaat het vanzelfsprekend niet over uw of mijn pensioen, maar over *ons pensioen* als maatschappelijk verschijnsel. Daarover bestaan nogal wat misvattingen.

Privilege

Nu het pensioen als vanzelfsprekende verworvenheid op de helling staat, wordt veel met de term 'solidariteit' geschermd. Ten onrechte. Pensioen is nooit een uiting van solidariteit geweest, maar altijd van privilege; tenminste, als men van de samenleving als geheel uitgaat. Voor er sprake van sociale verzekeringen, was ruwweg voor 1920, kon alleen een kleine minderheid van de bevolking aanspraak op pensioen maken. De overgrote meerderheid diende een inkomen door arbeid te verwerven, tot de dood intrad. De taaien, die wel in leven bleven maar niet meer in staat waren om te werken, waren op familie aangewezen of dienden hun intrek in het

armenhuis te nemen (24 mensen op een slaapzaal, mannen en vrouwen apart).

Een minderheid genoot het privilege van een pensioen. Daartoe behoorden in de eerste plaats de ambtenaren en dus de leerkrachten. Men ging niet voor de poen maar voor het pensioen het onderwijs in. Door voor de overheid te kiezen verzekerde men zijn bestaan van de wieg tot het graf, in een tijd dat dit voor weinigen was weggelegd. Waarom bood die overheid die zekerheid?

Vanaf het begin van de negentiende eeuw was een onkreukbare overheid het ideaalbeeld. In reactie op de achttiende eeuw dienden omkoping of andere frauduleuze praktijken in het overheidsapparaat ondenkbaar te zijn. Om ze op het rechte pad te houden zag de staat zich geroepen de overheidsdienaren iets tastbaars te bieden. Een sober maar zeker bestaan voor de rest van het leven vormde die beloning. Wie de regels overtrad, stelde dat zekere bestaan, in een tijd dat onzekerheid troef was, in de waagschaal. Dat maakte van de ambtenaren een geprivilegieerde groep en dat was een reden om er graag bij te horen.

De kosten werden opgebracht door de samenleving, die voor het overgrote deel bestond uit mensen die dit voorrecht van zekerheid moesten ontberen. Het ABP behoort niet alleen tot de grootste pensioenfondsen ter wereld, maar ook tot de oudste, met een geschiedenis die tot ver in de negentiende eeuw teruggaat. Opmerkelijk is nog altijd dat het ABP alle stormen van de Nederlandse geschiedenis glansrijk heeft doorstaan. Noch de crisis van 1929, noch de Tweede Wereldoorlog heeft de solvabiliteit van dit fonds aangetast, in tegenstelling tot de val van de aandelenbeurs na 2000.

Middenlooon

Was het ABP maatschappelijk gesproken dus een uiting van privilege, binnen het fonds was - tot op zekere hoogte - wel sprake van solidariteit. Alle ambtenaren werden gelijk behandeld, maar hun pensioenen waren natuurlijk niet gelijk. De ambtenarenschalen en dus de inkomensverschillen waren en zijn in het pensioen verwerkt en deze verschillen duren tot de dood voort. De hoogte van het pensioen werd door het laatst genoten loon bepaald - zeer voordelig voor mensen die in de nadagen van hun arbeidzame leven promotie wisten te maken. Zonder extra premie te betalen konden deze geluksvogels veel extra pensioen tegemoet zien. Aan deze bijzondere situatie is pas vorig jaar een einde gekomen door de eindlooonregeling door het middenlooon te vervangen. Naast het ABP ontstonden in de loop van de negentiende en twintigste eeuw allerlei bedrijfspensioenfondsen. Ook dit is een manier om werknemers aan het bedrijf te binden. Bij veel bedrijven gold de regeling aanvankelijk alleen voor de hogere posities, zodat van solidariteit al helemaal geen sprake was. Anders dan bij het ABP betaalde de samenleving als geheel er niet aan mee.

AOW

Vanaf 1946 werd alles radicaal anders. Voortaan kreeg iedereen zijn ouderdomspensioen volgens de Algemene Ouderdomswet (AOW), niet via een spaarsysteem, maar via een omslagstelsel. Alle werkende Nederlanders betaalden voortaan mee aan een *onbezorgde* oude dag voor de vorige werkende generatie. Dat was echte solidariteit. Toch betekende dit geen afschaffing van de privileges, de pensioenen bleven. Nu het een opslag boven de voor iederen geldende AOW betrof, werden de

pensioenen zelfs een stuk betaalbaarder. Daardoor bleven de inkomens van vijfenzestigplussers sterk uiteenlopen. Door het milde belastingregime voor deze groep verdienen mensen met een goed pensioen soms meer dan in hun arbeidzame leven. Dit dateert uit een tijd dat *gepensionerd* met *nette armoede* werd vereenzelvigd. Daarnaast kunnen ook ouderen uit het hogere inkomenssegment hun voordeel met gratis reisdagen en goedkoop museumbezoek doen.

Weduwnaarspensioen

Een andere curiositeit en privilege van het huidige pensioenstelsel is het weduwnaarspensioen. Het weduwnepensioen is en was in principe een uiting van solidariteit. De vrouw van een ambtenaar die haar man en daarmee haar inkomen vroeg moest verliezen, mocht het laatste behouden - een logisch onderdeel van de opvang van de wieg tot het graf. Sinds vrouwen meer en meer tot de arbeidsmarkt zijn toegetreden, is de bittere noodzaak van het weduwnepensioen voor sommigen achter de horizon verdwenen.

De samenleving had er dus voor kunnen kiezen het in veel gevallen te matigen. Het gelijkheidsbeginsel heeft er evenwel toe geleid dat in plaats daarvan het voorheen onbekende weduwnaarspensioen zijn intrede heeft gedaan. Hierdoor levert ook de overleden vrouw nog jarenlang haar bijdrage aan het gezinsinkomen. Dit fenomeen komt vooral de hogere inkomens ten goede, omdat hier de meeste vaste banen bij vrouwen zijn te vinden. Voor de samenleving als geheel heeft dit weinig met solidariteit te maken.

Johan de Witt

De grondslagen voor pensioen en levensverzekering zijn door Johan de Witt geleverd. Voordat hij het tot

raadpensionaris schopte, hield hij zich met kansberekening bezig en de eerste sterftetafels ter wereld, waarin de gemiddelde levensduur van de mens wordt berekend, zijn van zijn hand. Pensioenen en levensverzekeringen zijn immers steeds op gemiddelden gebaseerd. Deze tafels gaan ervan uit dat iedereen bij zijn geboorte, of bij de aanvang van zijn arbeidzame leven, dezelfde sterftkans heeft en in principe dan ook even oud wordt. Dat is de hoeksteen van het hele stelsel. In werkelijkheid zorgen de voortijdig overledenen ervoor dat de pensioenpremies betaalbaar

blijven. Iemand die op zijn vijfenzestigste jaar overlijdt levert het pensioenfonds grove winst op, een honderdjarige een forse tegenvaller. De voortijdig overledene wordt dus dubbel gepakt: hij mag zijn leven niet uitiendienen en ziet zijn pensioenpenningen in rook opgaan. In een tijd dat de dood volledig onvoorspelbaar was, zag men dit als een van de even wrange als vanzelfsprekende gevolgen van het noodlot.

Tegenwoordig is de individuele levensverwachting heel aardig te voorspellen en in de toekomst zal deze techniek verder verbeteren. De een wordt, normaal gesproken, negentig jaar, de ander mag blij zijn als hij zijn zeventigste verjaardag haalt.

Momenteel vindt iedereen het normaal, zij het misschien een beetje

Kabinet Balkenende: 'Langer doorwerken?'

onrechtvaardig, dat iemand met een of andere ziekte in veel gevallen een hogere ziektepremie betaalt, een hogere hypotheekrente (als hij al een hypotheek kan krijgen) en andere ongemakken van die diagnose ondervindt. Daarentegen wordt het vanzelfsprekend gevonden dat hij de volle pensioenpremie betaalt, ook al is het - volgens de wetten van de kansberekening, waar het hele pensioenwezen om blijft draaien - vrijwel zeker dat hij zijn pensioen nooit zal halen.

Premie op maat

Tegen die achtergrond is het de vraag of het kabinet beseft welke effecten de *individualisering van de pensioenvoorziening* kan hebben. Als die lijn wordt doorgetrokken, ligt het voor de hand om de pensioenpremie op basis van een medische keuring vast te stellen, zoals dat nu soms bij een ziekteverzekering en meestal bij levensverzekeringen gebeurt. Tot nu toe waren de kwakkelenden altijd het haasje, maar voor een pensioenvoorziening zal een degelijke medische diagnose in het nadeel van de sterken uitpakken. Iemand die de negentig moet halen zal een hogere pensioenpremie moeten gaan betalen dan een zwakker ogende broeder. Een zekere rechtvaardigheid zit er best in, maar willen we dit?

Het is nog maar een voorbeeld, maar een werkelijke individualisering van ons pensioenstelsel - dat door zijn aard juist altijd geheel collectief (voor een bepaalde groep) is geregeld - zou nog wel eens tot veel meer verrassingen kunnen leiden en het is nog maar zeer de vraag of die een bijdrage aan de demontage van *de tijdbom*, die de vergrijzing schijnt te zijn, leveren.

Zo is het schijnbaar zo saai ogende pensioenstelsel nog best discussiestof voor de les. ■

Wanneer wordt gebarentaal eindelijk erkend

Niet mis te verstaan

HANS VAN DER HEIJDE EN CHRIS MEIJNEN

Op het parkeerterrein begint zonder aanleiding een autoalarm te loeien. Bij de Guyotschool voor voortgezet onderwijs aan doven (vso) in het Groninger Haren heeft men echter niets aan een dergelijk alarm; niemand hoort het. In samenwerking met het nabijgelegen Maartenscollege doceert Wendy van Mansvelt in Haren Aardrijkskunde en Maatschappijleer. Zij hoopt aan de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL) via een flexibel opleidingstraject een bevoegdheid in de wacht te slepen.

De haar van jongs af bekende Harense Guyotschool, bleek voor Wendy van Mansvelt een uitstekende springplank voor grensoverschrijdende onderwijsactiviteiten. Van Mansvelt: 'Ik heb hier mijn havo-diploma gehaald. Daarna ben ik naar Amerika vertrokken om aan de Gallaudet University in Washington DC, de enige dovenuniversiteit ter wereld, te studeren. Hier gebruiken alle docenten en medewerkers gebarentaal. In het kader van de bachelorstudie *Government* heb ik gedurende een half jaar bij de Europese Unie van de Doven (EUD) in Brussel stage gelopen. Mijn belangstelling ging en gaat vooral uit naar het terrein van internationale verhoudingen en integratie. In dat kader wilde ik aan de universiteit van het Ierse Limerick de masteropleiding Europese integratie volgen. Daar ging het echter mis: er was voor mij geen tolk beschikbaar. Ondanks het ontbreken van een tolk heb ik het eerste semester kunnen afronden. In het tweede semester moest ik echter afhaken omdat deze periode veel werkcolleges bevatte en de discussies niet werden genotuleerd. Ondanks het feit dat ik geen diploma heb gehaald, ben ik best trots dat ik het eerste semester heb afgerond; waarvoor ik overigens nog een speciaal certificaat heb ontvangen.'

maatschappij

Tekort

Ook dit gesprek heeft plaats in gezelschap van een tolk die onze vragen en de gebarentaal van Wendy van Mansvelt vertaalt.

‘Er is een groot gebrek aan tolken, ook in Nederland. Of de avondstudie voor de maatschappijleerbevoegdheid aan de NHL doorgaat, hangt af van de beschikbaarheid van een geschikte tolk. Weliswaar is de onderwijsinstelling daar in laatste instantie verantwoordelijk voor, maar bij een tekort in Nederland van circa 800 tolken gebarentaal blijkt dat in de praktijk een papieren verantwoordelijkheid te zijn’, aldus Van Mansvelt.

Voor genoemd tekort lijkt mede te worden veroorzaakt door de misverstanden rond de aard en de mogelijkheden van gebarentaal en het daarmee samenhangende feit dat gebarentaal - in Nederland de Nederlandse Gebarentaal (NGT) - niet officieel als taal wordt erkend. Zelfs de erkenning door het Europees Parlement in 1988 van gebarentaal als taal van en voor doven, was voor de Nederlandse regering geen reden om ook tot een officiële erkenning van de taal over te gaan. Sterker nog, meermaals hebben ministers en staatssecretarissen bij de beantwoording van vragen hierover van misverstanden over en van gebarentaal blijk gegeven.

Van Mansvelt stelt dat ‘het grootste misverstand is dat gebarentaal een soort surrogaattaal is, die alleen geschikt is om concrete zaken mee aan te duiden en waarin allerlei abstracte

begrippen niet goed kunnen worden uitgedrukt. Dat is onzin: met gebarentaal kan net zo veel worden uitgedrukt als met gesproken taal.

Gesproken taal bestaat uit op zichzelf betekenisloze klanken en klankcombinaties waaraan al dan niet abstracte betekenissen worden verleend, en ook in gebarentaal worden aan gebaren en combinaties van gebaren al dan niet abstracte betekenissen verleend. In principe is er dus geen enkel verschil.’

Met andere woorden: maatschappijleerthema’s vormen met hun abstracte, sociaal-wetenschappelijke begrippen geen extra barrière voor dove leerlingen.

Van Mansvelt: ‘Criminaliteit, milieu, politieke besluitvorming en zelfs massamedia, waarin nogal eens aan de muzieksubculturen van jongeren wordt gerefereerd, vormen wat dat betreft geen enkel probleem. Dit wordt door de resultaten van centrale examens bewezen.’

Meer misverstanden

‘Een ander misverstand is dat gebarentaal een kunstmatig bedenkfel is, dat speciaal is uitgevonden om communicatie met en tussen doven mogelijk te maken. Ook dit is onzin. Alle gebarentalen zijn min of meer natuurlijk ontstaan; in het bijzonder bij en door doven die onderling wilden communiceren en - meer in het algemeen - daar waar men niets aan oren en horen had. De meeste mensen beseffen niet dat er vele gebaren-

talen zijn. Toen ik in de Verenigde Staten studeerde, moest ik me dus ook de daar gebezigde gebarentaal eigen maken. Net zoals gesproken talen kent ook gebarentaal dialecten. Zo zijn in Nederland vijf dialecten te onderscheiden; deze streektalen zijn rond de vestigingsplaatsen van doveninstituten ontstaan’, aldus Van Mansvelt.

Het is de hoogste tijd dat gebarentaal in Nederland als een officiële taal wordt erkend en daarmee alle voordelen gaat genieten. Die erkenning zou niet alleen blijk geven van het serieus nemen van de taal en de dovengemeenschap die de taal gebruikt, maar ook bijdragen aan het tegengaan van allerlei taaie misverstanden in de samenleving’, zo stelt Wendy van Mansvelt. Misschien zou die erkenning zelfs tot invoering van het vak Gebarentaal in het voortgezet onderwijs kunnen leiden.

Een aantal leerlingen staat buiten, in een vaal zonnetje, een sigaretje te roken. Ze blijken een bijzondere vaardigheid in het draaien van sigaretten met één hand te hebben ontwikkeld, want de andere hand wordt gebruikt om de onderlinge conversatie voort te zetten. ■

en politiek

Niets gaat vanzelf

HAROLD DROST

Doofheid is een sterke rem op de persoonlijke ontwikkeling van een mens. Daar waar horende kinderen taal spelenderwijs leren, moeten doven alles aangereikt krijgen. Vooral begripsvorming loopt achter bij doven en dat bemoeilijkt hun functioneren in de samenleving. Samen met docente Carla Suijck wordt nagegaan of dit wel een juiste veronderstelling is.

Hoe zit het met de veronderstelling dat gebarentaal veel minder zou kunnen uitdrukken dan gesproken taal? Een veronderstelling die aan de basis staat van het idee dat bij doven sprake zou zijn van taalachterstand en daarmee van achterblijvende begripsvorming en minder vermogen tot abstraheren.

In de redactie van *Maatschappij & Politiek* ontstond een fikse discussie over voornoemde kwestie, met als voorlopige conclusie: ervaringen met dove leerlingen in de onderwijspraktijk hangen samen met het type onderwijs en misschien ook met al of niet terechte vooronderstellingen van de docent.

Een mbo-leerling is doorgaans praktisch ingesteld en zal moeite hebben met abstraheren - of hij nu doof is of niet. Mbo-leerlingen zijn nu eenmaal niet zo *talig*. Dat heeft weinig met gebarentaal of gesproken taal te maken; gebarentaal kan namelijk net zo veel en op dezelfde abstracte niveau's uitdrukken als gesproken taal. Overigens gaan doven met een vwo- of gymnasiumdiploma gewoon naar de universiteit. Althans, als er een tolk beschikbaar is.

Anders

Carla Suijck doceert op een ROC Maatschappelijke en Culturele Vorming (MCV) aan dove leerlingen die een beroepsopleiding in de administratieve sector volgen. Zij ervaart dat haar dove leerlingen op een ander ni-

veau functioneren dan horende leerlingen: 'Dove leerlingen zijn vaak minder flexibel in hun denken, denken zwart-wit en heel concreet en nemen veel dingen letterlijk. De leefwereld van doven wijkt dan ook af van de rest van de wereld. Zij leven wat meer in een eigen wereld, van hetgeen er in de wereld gebeurt gaat voor een deel aan hen voorbij. Dove kinderen uit een gezin met allemaal normaal horende gezinsleden hebben overigens een voorsprong op kinderen die in een dove omgeving zijn opgegroeid'.

Veel uitleg

Voor Maatschappelijke en Culturele Vorming in de beroepsopleiding Administratief Medewerker voor doven heeft Suijck daarom gezocht naar een methode voor niveau 2 die overzichtelijk is, korte en duidelijke teksten bevat en die bij deze visueel ingestelde leerlingen, een afwisselende en gevarieerde lay-out heeft. *MCV voor administratie* van Essener bleek aan deze criteria te voldoen: korte teksten, ingeleid door een paar regels die uitleggen waarover een hoofdstuk gaat en geïllustreerd met krantenberichtjes, cartoons, foto's, verhalen en herkenbare voorbeelden. Maar alleen een boek is absoluut onvoldoende. Suijck: 'We besteden ook veel aandacht aan communicatieve en sociale vaardigheden en levensstijl. Bij dat laatste onderwerp gaan we op een aantal vragen in. Wie ben ik? Hoe

uit ik mijn emoties? Hoe zie ik gevoelens bij anderen? Hoe kan ik me in de ander inleven? Bij de onderwerpen die in de methode worden behandeld moeten heel veel concrete voorbeelden worden gegeven. Daarnaast moet bij gewone dagelijkse ervaringen van de leerlingen worden aangesloten'.

Internet en zelfstandig leren

'Internet wordt door de ene leerling veel beter benut dan door de andere leerling. Dat hangt samen met leesvaardigheid. Is deze goed dan is er

uitleg en de bespreking van voorbeelden uit de praktijk is zonder meer noodzakelijk.'

Leerlingen kunnen zich onder bepaalde voorwaarden door tolken laten ondersteunen. Suijck somt de mogelijkheden op: 'Behalve voor een tolk Nederlandse Gebarentaal (NGT) kunnen dove ook voor een tolk Nederlands met Gebaren (NmG) kiezen. Hierbij wordt de Nederlandse taal met gebaren ondersteund. NmG verschilt weer van NGT; die laatste taal heeft namelijk een heel eigen, van het standaard Nederlands afwij-

programma iets simpeler is. Ook ga ik regelmatig op meer persoonlijke zaken in, waarbij ik hen probeer te leren de probleemoplossende weg te volgen. Ik stimuleer ze zoveel mogelijk hun gevoelens en gedachten onder woorden te brengen, om daarmee hun inzicht in problemen en oplossingen te vergroten. Het accent ligt op het genuanceerd kijken en denken, maar bovenal op de eigen ervaring', aldus Suijck.

'De voorbereiding op en de begeleiding van de beroepspraktijkvorming (= stage) neemt een collega voor zijn rekening. Goede contacten met de praktijkbegeleiders/leermeesters in het bedrijf of de instelling waar dove leerlingen hun beroepspraktijkvorming doen, zijn absoluut noodzakelijk, ondermeer omdat zijn handicap de dove stagiair kwetsbaar maakt. Overigens redden ze het meestal best. Het gaat niet vanzelf, maar niets gaat vanzelf. Met steun van thuis, de school en hun omgeving worden ook dove leerlingen maatschappelijk volwaardig participerende burgers', besluit Carla Suijck. ■

Foto: Thijs Lavrijsen

niet alleen veel met behulp van internet te leren, maar gaat dat ook gemakkelijk; is de leesvaardigheid slecht dan ontstaat al snel aversie om iets via internet te leren', aldus Suijck.

'Het mbo richt zich op het stimuleren van het zelfstandig leren door de leerling. De lessen die ik geef, MCV, Nederlands en Engels, bied ik één keer per week aan, soms na elkaar, soms geïntegreerd. Ik heb vier à vijf leerlingen in de groep, die op diverse niveau's en in verschillend tempo werken. Een één-op-éénrelatie bij de

kende grammatica. Verder kan men kiezen voor een schrijftolk, die hetgeen wordt gezegd op een soort laptop intypt en zo leesbaar maakt, of voor een orale tolk, die via spreken en liplezen de informatie doorgeeft'.

Coaching

'Ik spreek met de leerlingen af dat zij het televisiejournaal volgen, ondertiteld via teletekst, zodat ze van de mondiale actualiteit op de hoogte blijven. Overigens volgen de leerlingen graag het ondertitelde *Jeugdjournaal*, omdat de taal in dit

De prater tegen de doener

JEFF PECK

Als deze Maatschappij & Politiek op uw deurmat valt is al bekend wie de komende vier jaar president van de Verenigde Staten is... als er tenminste geen hertellingen en rechtbankbesluiten nodig zijn. Eind september, ruim voor de feitelijke verkiezingen dus, noteerde Jeff Peck enkele eigenaardigheden van de campagne.

In aanloop naar de verkiezingen zijn er drie debatten tussen de presidentskandidaten George W. Bush en John Kerry georganiseerd. Geen sinecure, want onderhandelingen met beider campagnestaven leidden tot een vijftig pagina's tellend document met regels en beperkingen. De belangrijkste daarvan werd door het Bush-kamp afgedwongen: aan Bush mogen na zijn antwoorden op de van tevoren vastgelegde vragen geen *follow-up* vragen worden gesteld.

Kerry staat bekend als een effectief spreker en *debater* en dat boezemt de Republikeinen angst in. De Texaan Tom DeLay, Bush-supporter en leider van de Republikeinen in het Huis van Afgevaardigden, heeft daarom wekenlang zijn best gedaan om de verwachtingen ten aanzien van Bush als *debater* te temperen: 'Wij Texanen zijn doeners en geen praters.'

Deeltijd

De Lone Star Iconoclast, de lokale krant in de Texaanse woonplaats van Bush, heeft voor veel hilariteit gezorgd door zijn voorkeur voor Kerry uit te spreken. De krant bekritiseerde het beleid van president Bush op vrijwel elk terrein: sociale zaken, economie, antiterrorisme, Irak en stamcelonderzoek. Een hoofdredactioneel commentaar luidde: 'Hij heeft ons laten zitten. Herververkiezing van George W. Bush zou een mandaat voor voortzetting van de huidige koers naar chaos zijn. We kunnen ons de staatsschuld, die we al hebben weten te verdubbelen, niet veroorloven. Een tegengestelde koers is noodzakelijk.' De *New York Times* citeerde de karakterisering door de *Lone Star Iconoclast* van Bush met zijn lange Texaanse vakanties als *parttime president*.

Katholiek

De grootste religieuze groep in de Verenigde Staten vormen de rooms-katholieken. Traditioneel stemden die op de Democratische Partij, maar sinds Richard Nixon is sprake van een trage verschuiving in Republikeinse richting. Nu zowel de abortus- als de euthanasiekwestie een belangrijke rol zijn gaan spelen, zou die tendens wel eens kunnen worden versterkt. Het Bush-kamp heeft daar in elk geval sterk op ingespeeld. Jeb Bush, gouverneur van Florida en broer, trok nationale aandacht met zijn poging tot een wettelijke blokkade van de beëindiging van het kunstmatig in leven houden van een vrouw in comateus-vegetatieve staat. Die poging was tot mislukken gedoemd, maar dat gaf niet, want het ging hier vooral om een signaal aan kiezers met *pro life*-standpunten. Om het voor katholieken echter moeilijk te maken zijn Kerry en zijn vrouw beiden katholiek.

Vertaling: Hans van der Heijde

Bush gezien

Niemand durft deze keer op basis van de *polls* een voorspelling te doen, en zeker geen *pollster*. De reden hiervoor is gelegen in het grote verschil in resultaat van kiezerregistratie-campagnes van beide partijen. De Republikeinen, die in het verleden met deze vorm van werving van kiezers zeer succesvol waren, blijken hun vijver te hebben leeggevestigd. De Democraten hebben daarentegen minstens enkele miljoenen nieuwe kiezers als Democraat weten te registreren. Deze worden in de steekproeven echter niet meegenomen, omdat daarbij van eerder opgemaakte lijsten met geregistreerde kiezers gebruik wordt gemaakt.

De meeste thuisblijvers bij de verkiezingen van 2000 hebben zichzelf omschreven als ABB'ers (*Anybody But Bush*). Indien de Democraten deze groep weten te mobiliseren is Bush gezien.

John Kerry mag eind september in de peilingen nog op grote achterstand staan, hij heeft de reputatie een *closer* te zijn, die op het laatste moment het gat weet te dichten. Zijn campagne-strategie was gericht op het schep-pen van een *underdog*-imago. Tijdens eerdere campagnes, voor een senaatszetel en voor de Democratische nominatie, deed hij precies hetzelfde: vanuit de achterhoede langzaam de druk op de tegenstander opvoeren en pas in een laat stadium met rake uitspraken en harde aanvallen de media-aandacht en daarmee de aandacht van de kiezer opeisen.

Neoconservatisme

Ondanks de verbazing over het hui-

dige Amerikaanse beleid en de afkeer van het grootste deel van de wereld daarvan, zien veel Amerikanen Bush toch als een krachtige, recht-door-zeepresident, die terecht respect voor 's werelds machtigste natie opeist. Bush boekt bij deze kiezers veel succes met zijn karakterisering van Kerry als een man van gecompliceerde opvattingen, die voor gewone mensen niet is te volgen. Gek genoeg - althans als het Vietnam-verleden van George W. Bush tegen dat van John Kerry wordt afgezet - boekt de Republikeinse kandidaat ook succes met zijn pose als *president in oorlogstijd*.

De uitslag van deze verkiezingen bepaalt of de Verenigde Staten zullen voortgaan op de neoconservatieve weg van het najagen van kapitalistische kortetermijnbelangen, van een agressieve buitenlandse politiek en van verdere vervreemding van Amerika's traditionele bondgenoten. Maar dat besef is eind september, bij het schrijven van dit artikel, nog bij lang niet alle kiezers doorgedrongen. ■

Illustratie: Algemeen Dagblad

Vak van de toekomst

KAREL PHILIPSEN EN HARRY VAN DEN BOUWHUIJSEN

Op de tweetalige afdeling van de Wolfert Scholengroep te Rotterdam is het afgelopen cursusjaar in de vierde klassen van het vwo met het vak Global Studies gestart. In Global Studies zijn het gemeenschappelijk deel van Maatschappijleer en Geschiedenis 1 opgegaan. De betreffende vwo-leerlingen krijgen dit vak gedurende drie lessen in de week en sluiten het aan het eind van de vierde klas af met een schoolexamen.

Karel Philipsen is directeur onderwijs van de Wolfert Scholengroep te Rotterdam.

Harry van den Bouwhuijsen is redacteur van Maatschappij & Politiek.

Ter ondersteuning van het *Global Studies* zijn twee boekjes verschenen: *Uniting the European Family* en *It's a small world* (delen over *Risk society* en *Global terror* zijn in voorbereiding en verschijnen nog dit cursusjaar). Dit Engelstalig materiaal - dat in nauwe samenwerking met het Europees Platform werd ontwikkeld¹ en op de EIO-conferentie van 19 januari jongstleden in Utrecht werd gepresenteerd - wordt inmiddels ook op andere scholen voor tweetalig onderwijs gebruikt, zij het niet in het kader van een nieuw vak *Global Studies*, maar in de lessen Maatschappijleer.² In dit artikel volgt het antwoord op drie vragen: Op grond van welke overwegingen heeft de Wolfert Scholengroep tot invoering van het vak *Global Studies* besloten? Wat houdt *Global Studies* in? Waarom is het woord *vak* hier gecursiveerd?

Waarom?

Sociale vakken als Maatschappijleer, Aardrijkskunde, Geschiedenis en Economie trachten elk op eigen wijze min of meer systematisch verbanden tussen de alledaagse leefwereld van leerlingen en de bredere verbanden, waarin die leefwereld is ingebed, te leggen. De betreffende, eind jaren tachtig geboren leerlingen zijn gemiddeld ongeveer zestien jaar oud en opgegroeid in een leefwereld die

significant afwijkt van die van hen die tussen de jaren vijftig en eind jaren zeventig/begin jaren tachtig werden geboren, opgroeiden en hun opleiding ontvingen. Ook in deze periode veranderde er het nodige.

Door het samenvallen van ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie en het verdwijnen van de tegenstelling tussen de Verenigde Staten/NAVO/kapitalisme en de Sovjet-Unie/Warschau Pact/socialisme traden er eind jaren tachtig op globaal niveau diepgaande veranderingen op. Deze veranderingen waren dusdanig van aard dat sociologen zoals Manuel Castells, Ulrich Beck, Anthony Giddens en anderen van het ontstaan van een nieuw maatschappijtype zijn gaan spreken - een maatschappijtype dat evenzeer van het industriële type als dat laatste van het agrarische afwijkt. Voor dit maatschappijtype bestaat nog geen breed geaccepteerde naam (*netwerksamenleving*, *risicosamenleving*, *postindustriële samenleving* zijn niet meer dan voorlopige aanduidingen) en het is ook nog niet duidelijk in kaart gebracht; Castells is geen Weber en Beck geen Marx. Een aantal zaken is inmiddels echter wel duidelijk. De recente ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie hebben één van de meest opvallende kenmerken van de *geglobaliseerde wereld* voortgebracht: *time-space compression*. Deze *verdichte* wereld is in de meest letterlijke zin *van een andere tijd* en *van een andere ruimte*, van welke beide een voorbeeld.

Op het Berlijnse Tegel Airport worden na zes uur 's avonds de berichten ingesproken vanuit Californië, waar het dan nog dag is en dus geen extra vergoeding voor avondwerk hoeft te worden betaald.

Tijdens de Olympische Spelen stelt een luisteraar in het radioprogramma *Stand.nl* voor om tegenover de Amerikaanse overmacht aan Olympische medailles de medailles van de Europese landen bij elkaar op te tellen zodat Europa de Verenigde Staten althans op sportgebied de baas is (hier krijgt Henry Kissingers sneer '*Europe, does it have a phone number?*' een voorlopig antwoord).

In de leefwereld van onze leerlingen is deze *verdichte* wereld er altijd al geweest. Informatie- en communicatietechnologie maakt deel uit van de gegeven kaders waarbinnen hun bestaan zich altijd al heeft afgespeeld; internationalisering is voor hen iets vanzelfsprekends. Leerlingen lopen stage of studeren in het buitenland, en zien buitenlandse studenten dat hier doen, en het Nederlandse leger kennen zij niet als bewaker van de nationale soevereiniteit maar alleen als onderdeel van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), opererend in Kosovo, Bosnië, Afghanistan of Irak. Deze verdichte leefwereld - die voor onze leerlingen de enige is die zij kennen - wijkt echter significant af van de leefwereld waarin hun docenten, zijn opgegroeid, hebben gestudeerd, hun waarnemings- en analysekaders hebben gevormd en schoolvakken hebben ontwikkeld. Welke gevolgen moet dit inzicht voor de onderwijspraktijk hebben en hoe moet de leefwereld van leerlingen systematisch met de bredere verbanden waarin deze leefwereld is ingebed worden verbonden? De invoering van *Global Studies* op de Wolfert Scholengroep is een poging om een antwoord op die vraag te geven.

Inhoud

De centrale gedachte achter *Global Studies* is dat een verdichte wereld dient te worden beschreven vanuit een schaalniveau dat *de andere tijd* en *de andere ruimte* zichtbaar maakt. Vanuit deze gedachte kan voor een diversiteit van thema's worden gekozen en docenten kunnen hier op basis van hun specifieke expertise en creativiteit met een eigen invulling komen.

Eén van de gekozen thema's is Europa, waarbij het schaalniveau *de Europese ruimte* is. Dat is nadrukkelijk niet hetzelfde als *Nederland in Europa*, zoals dit voorjaar mooi op de Rem Koolhaas-tentoonstelling in de Rotterdamse Kunsthal was te zien. Koolhaas vergeleek West-Europa met andere grootstedelijke gebieden in de wereld; grootstedelijk niet in de zin van Den Haag/Wassenaar/Leiden, maar in de zin van het verstedelijkte gebied tussen Boston en Washington of Zuid-China. West-Europa omschreef hij op dit schaalniveau als '*a hollow* [geen dominantie

van een of twee steden] *core, comprising a thousand cities, each with their own museums* [karakter], *sharing a common history*'.³ In die, recent weer-
vergroete, Europese ruimte ontstaan
nieuwe economische verbanden met
daarbuiten *metropolitan corridors*, zo-
als de historicus Karl Schlögel ze
noemt, van Berlijn tot Minsk, Sint-
Petersburg, Moskou, Bratislava en
Lviv. 'Binnen die *corridors*', zegt
Schlögel, 'heerst de *global flow* en
werkt men in één ritme op CNN-tijd',
daarbuiten is er 'geen werk, geen
hoop, geen toekomst' en groeit er 'ja-
loezie, verbittering en uiteindelijk
haat'.⁴

Schlögels analyse brengt ons bij de
constatering dat een Europees
schaalniveau onvoldoende is om die
global flow adequaat te beschrijven.
De herverdeling van economische ac-
tiviteiten (zoals het verdwijnen van
werk uit West-Europa richting lagelo-
nenlanden), migratiestromen, eco-
logische problemen en de toenemende
invloed van grotere politiek-admini-
stratieve eenheden en organisaties
(Wereldbank, Internationaal Mone-
tair Fonds, Wereldhandelsorganisa-
tie enzovoorts) beperken zich niet tot
Europa, maar doen zich op globaal
niveau voor. Hetzelfde geldt voor de
tegenkrachten die deze ontwikkelin-
gen oproepen (zoals het *anders-glo-
balisme*) en de nieuwe mogelijkheden
tot beïnvloeding ervan (waarvan de
Brent Spar-affaire een voorbeeld is).
In de eerdergenoemde publicatie *It's
a small world* wordt aan al deze the-
ma's aandacht geschonken. Andere
thema's zijn denkbaar en het is aan
de docent om hier eigen keuzen te
maken. *Global Studies* vereist thema-
tisering op een ander schaalniveau
dan gebruikelijk was: dit betekent
geen specifieke thema's.

Een vak?

Een ander schaalniveau brengt een

benaderingswijze met zich mee die
zich niet met een verkaveling van de
wereld over autonome schoolvakken
verdraagt - dat maakt zelfs een vluch-
tige blik op de aangeduide thema's al
duidelijk. Dit heeft consequenties
voor zowel de inrichting van het pro-
gramma als voor de docenten, voor
wie het werken op een ander schaal-
niveau een nieuw type expertise ver-
eist. Idealiter zou er op elke school
een groep samenwerkende docenten
moeten zijn die, ieder vanuit hun ei-
gen expertise en creativiteit, de *ver-
dichte* wereld steeds weer in kaart
brengen. Hoe is deze droom nu in
daad om te zetten in een situatie
waar wetten en vooral praktische be-
zwaren in de weg staan?

Op de Wolfert Scholengroep is er
voor gekozen om het verplichte deel
van Geschiedenis 1 en Maatschap-
pijleer in *Global Studies* op te laten
gaan, omdat de praktische bezwaren
hier bij toeval miniem waren: beide
vakken werden door dezelfde docent
gegeven. Daarmee is de droom aller-
minst in daad omgezet:
Aardrijkskunde en Economie zouden
daarvoor ook in *Global Studies* moe-
ten opgaan, maar op korte termijn is
dat een brug te ver. Wat is nu het
beste alternatief?

Vakoverstijgende projecten vormen
een mogelijkheid waarmee op de
Wolfert Scholengroep in het kader
van de invoering van het *Middle Years
Programme* wordt geëxperimenteerd.
Andere mogelijkheden liggen in de
sfeer van praktische opdrachten voor
Geschiedenis 2, Maatschappijleer 2
(als ook deze droom in daad is om-
gezet) en met name in de sfeer van
hetgeen dat ooit als het meest inter-
disciplinaire deel van de Tweede Fase
was bedoeld: het profielwerkstuk.

Tot besluit

De beschouwing vanuit een globaal
schaalniveau impliceert niet de ver-

waarlozing van het lokale niveau. Wel impliceert het de erkenning dat *lokaal* steeds meer afhankelijk van *globaal* is. Vanuit globaal perspectief moet op het lokale perspectief worden ingezoomd; niet alleen om invloeden van hogere schaalniveaus op die lokale samenleving te benoemen en te verklaren, maar ook om de eigenheid van het lokale niveau te waarderen. Misschien is dat laatste pas vanuit een hoger schaalniveau goed mogelijk; dan wordt immers duidelijk hoezeer de verschillen tussen ons *onze* verschillen zijn. ■

Noten

1. Het Europees Platform stelt al enige tijd aandacht voor Europese en Internationale Oriëntatie (in onderwijsjargon: EIO) als certificeringseis voor erkenning als tweetalige school.
2. Wolter Blankert, *Uniting the European Family* (European and International Studies 1), Alkmaar 2003; Harry van den Bouwhuijsen, *It's a small world* (European and International Studies 2), Alkmaar 2003. Dit materiaal is niet specifiek ontwikkeld voor een nieuw vak *Global Studies*, maar is evenzeer bruikbaar bij diverse bestaande vakken: Maatschappijleer, Geschiedenis, Economie, Aardrijkskunde.
3. Rem Koolhaas, *Content*, Keulen 2004.
4. 'Lof der scharrelaars', interview met Karl Schlögel door Ralf Bodelier, in: *de Volkskrant*, 11 september 2004.

De auteurs houden zich voor verdere discussie aanbevolen.

Hete herfst

Staken voor meer geld en betere voorzieningen, de Nederlander houdt daar niet zo van. Overleggen wel, daar is hij dol op. Overleg is zo'n in- en in-Hollands begrip dat het zich niet laat vertalen. Het staat voor de hybride van onderhandelen en participeren die je nergens in de westerse wereld tegenkomt. Pas als iemand het waagt die eigenaardige overlegcultuur te dwarsbomen, pas dan kun je de Nederlander op het Museumplein en het Malievelld verwachten.

Lodewijk de Waal weet als geen ander dat ons sociaal-economisch gebouw is uitgewoond, dat de fundamenten zijn verrot, dat de als vangnet bedoelde voorzieningen contraproductief zijn geworden. Het zijn dan ook niet de maatregelen zelf die hem frustreren, maar dat hij buitenspel is gezet, dat het primaat van de politiek het deelbelang dat hij vertegenwoordigt zonder Hollandse plichtplegingen heeft *overruled*. Dat innerlijk conflict lees je af aan zijn harkerigheid, de lichaamstaal van het kantoorpikkie dat de stoere dokwerker probeert uit te hangen. 'Aksie, aksie, aksie...'; hij heeft er ongetwijfeld thuis voor de spiegel op geoefend, oude zwartwitfilmpjes met Herman Bode afdraaiend.

Het draagvlak voor de ingrijpende reconstructie van ons stelsel bestaat uit de instemming van het parlement, de mening van deskundigen en het zwijgende besef van urgentie bij de bevolking. Een kwart miljoen mensen op het Museumplein verandert daar niets aan. Al brengt De Waal een héél miljoen mensen op straat, dan nog heeft hij niet meer dan een deelbelang gemobiliseerd.

Grom

Lesmateriaal

It's a small world

Het boekje *It's a small world* bestaat uit vier hoofdstukken, die achtereenvolgens (i) de globale herverdeling van economische activiteiten, (ii) globale migratiestromen en globale demografie, (iii) globale problemen en (iv) globale protesten aan de orde stellen. Nevenstaand voorbeeld is afkomstig uit het derde hoofdstuk, 'Global Problems', over problemen die niet vanuit de traditionele kaders van de natiestaat kunnen worden opgelost.

A Runaway World?

One of the main tasks of a nation-state is to protect and take care of its citizens. But in our current, globalising world nation-states are unable to protect their citizens from international terrorism, global warming, deforestation, water-shortage, and other global problems. In addition they are increasingly failing to control their own economy. A nation state simply is too small to solve global problems or to remain independent in a global economy. Other, *supranational* powers seem to have taken over many of its former responsibilities, like the European Union (EU), the World Bank, the World Trade Organisation (WTO), not to mention all kinds of trans- and multinational corporations like Shell, McDonalds, or the major banks and insurance companies. The latter settle affairs in private, thus hidden from the public eye. Their function is to protect the interests of their management and international shareholders, not to look after the citizens of any particular nation state.

But also *supranational* institutions like the EU, the World Bank or the WTO, although in principle established to protect the interests of all their members, are taking measures that are, in fact, heavily influenced by powerful interest-groups. Take the WTO, for example.

The **World Trade Organization (WTO)**, established in 1995, is the only global international organization dealing with the rules of trade between nations. At its heart are the WTO agreements, negotiated and signed by the bulk of the world's trading nations and *ratified* by their parliaments. The goal is to help producers of goods and services, exporters and importers conduct their business.

For more information on the WTO, see www.wto.org/.

In theory each of the member states has a vote, but in fact the WTO is ruled by the most powerful economic blocs: USA, Canada, EU and Japan. Poor countries usually cannot even afford to attend the WTO meetings. In 1993 the trade ministers of most developing countries were excluded from the final negotiations (the WTO was formally established in 1995), despite the fact that the developing countries account for 80 percent of the WTO's membership. That is why many people from developing countries feel that these supranational institutions, although claiming to protect the interests of all members, are in fact not doing that at all and that their decisions mainly take account of the interests of the powerful multinational corporations and the rich nation states.

The **World Bank** is no ordinary bank. You cannot deposit or withdraw money at the World Bank. And you don't have savings accounts either. That is because the World Bank is actually an international development organisation that is owned by its more than 180 member countries - both rich and poor. (But it is the rich countries - and especially the USA - which are effectively in control.) Its official role is to reduce poverty by lending money to the governments of its poorer members - often called developing countries - and to *those* countries whose economies are in transition.

For more information on the World Bank, see www.worldbank.org/html/schools.

The World Bank is often criticised for attaching conditions to loans which are said to benefit Big Business and harm the poor, like abolishing food subsidies or privatising (selling to private owners) public utility companies (waterworks, power companies).

Assignments

In its short life the WTO has already become the focus of intense controversy. Heralded by the richer nations as the ticket to world prosperity, to many others it is looking more and more like an instrument of domination by the strong over the weaker and smaller countries.

14. Which view on the WTO is expressed in this picture?

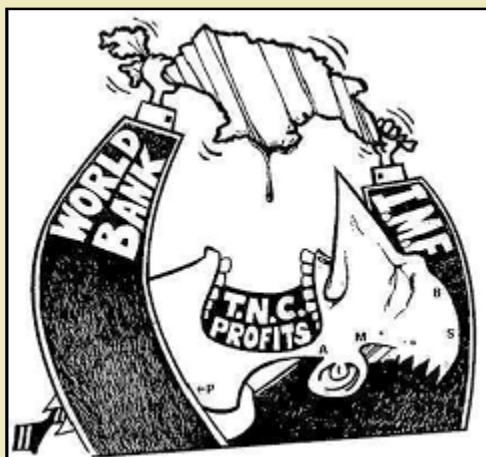

In order to answer the following questions you need some more facts on the WTO. You will find useful information at www.oneworld.net/guides/WTO/front.shtm.

15. What arguments did you find in favour of the view expressed in this picture?

16. What arguments did you find against this view?

17. Which view on the IMF/WB (International Monetary Fund/World Bank) is expressed in this picture? (T.N.C. means transnational corporation.)

Lesmateriaal

Lesmateriaal

While not the only part of the global financial system, the International Monetary Fund (IMF) and World Bank policies have played a major role in constructing the global economy by structuring the national economies of developing countries. Critics have pointed out that most of the world's most impoverished countries have suffered under IMF/World Bank programmes for two decades: those countries have seen debt levels rise, unemployment skyrocket, poverty increase, and environments devastated. Urged to export, they focus on cash crops like coffee instead of food for their own people, and allow foreign governments to build sweatshops; which also puts pressure on jobs in the rich countries.

In order to answer the following questions you need some more facts on the IMF/World Bank. You will find useful information at www.globalissues.org/TradeRelated/April16.asp.

18. Can you find arguments in favour the view expressed in the picture?

19. Can you find arguments against this view?

Harry van den Bouwhuijsen

Harry van den Bouwhuijsen, *It's a small world*, Alkmaar 2003.

It's a small world werd uitgegeven door het Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs, kost 16 (excl. BTW en verzendkosten) en is via het internet bij het Europees Platform (www.europeesplatform.nl) te bestellen.

Mobieltjes in Tanzania

Na het succes van de eerste serie heeft Teleac/NOT nu een tweede serie afleveringen *Focus op de maatschappij* voor de schooltelevisie gemaakt. De serie is gericht op ondersteuning van Maatschappijleer op vmbo-niveau.

CHRIS MEIJNEN

De vier nieuwe afleveringen hebben 'Uitgaan', 'Dominante cultuur en subculturen', 'Ontwikkelingssamenwerking' en 'Invloed van de media' als titel en onderwerp. De inhoud sluit goed aan bij het gemeenschappelijke deel van Maatschappijleer in vmbo-3. Elke aflevering bestaat uit vijftien minuten televisie, informatie op de bijbehorende internetpagina (www.schooltv.nl/focus) en een handleiding met kopieerbare werkbladen. Alle afleveringen zijn geschikt voor alle vmbo-leerwegen: de leerlingen van de leerweg Basisberoeps mogen het met één werkblad doen, waar de leerwegen Kader/Gemengd/Theoretisch twee bladen moeten doorwerken.

Hoewel de serie voor Maatschappijleer 1 is gemaakt, kan het materiaal prima bij de voorbereiding op het maatschappijleerexamen worden gebruikt.

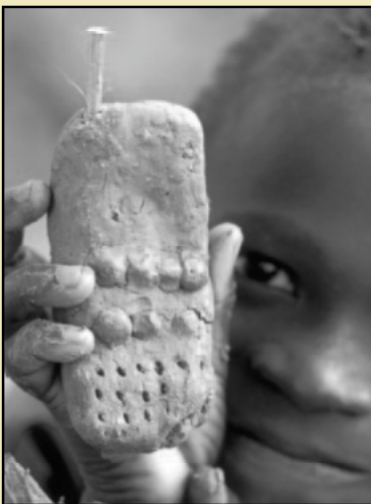
Nu beide series samen acht afleveringen tellen, komt de tabel in de docent-handleiding, die aangeeft bij welke hoofdstukken en paragrafen in de gangbare maatschappijleermethoden de afleveringen aansluiten, goed van pas.

Ervaringsverhaal

Elke aflevering knoopt aan bij een zogeheten *ervaringsverhaal*, dat de herkenbaarheid voor de leerling moet vergroten en tot inleving moet stimuleren. Meestal lukt dat goed, en ja, ook in Tanzania zijn jongeren dol op mobiele telefoons. Soms is de relatie tussen ervaringsverhaal en het algemene onderwerp van de aflevering echter nogal onduidelijk. Het verhaal bij de aflevering over uitgaan is erg vrijblijvend. Het verhaal bij de uitzending over de invloed van de media - over hoor en wederhoor - is op zichzelf genomen qua onderwerp wel relevant, maar in werkbladen, noch handleiding is er iets over terug te vinden, zodat het maar zeer de vraag is of er iets van blijft hangen.

Benaderingswijzen

De rode draad door elke aflevering vormen de onderscheiden benaderingswijzen van Maatschappijleer. Deze zijn voor de leerling naar goede en begrijpelijke vragen vertaald. De sociaal-culturele invalshoek wordt ingeleid met vragen over de opvattingen van de leerling, de heersende maatschappelijke opvattingen en de verhouding tussen die individuele en maatschappelijke opvattingen. De sociaal-economische invalshoek wordt duidelijk aan de hand

Recensie

Focus op de maatschappij

Met het verschijnen van de tweede reeks van vier zijn nu acht afleveringen van de serie *Focus op de maatschappij* van Teleac/NOT beschikbaar:

1. Criminaliteit
2. Multiculturele samenleving
3. Arbeid
4. Regelgeving
5. Uitgaan
6. Dominante cultuur en subcultuur
7. Ontwikkelingssamenwerking
8. Invloed van de media

Herhalingen

De programma's 1 t/m 4 worden van dinsdag 11 januari tot en met dinsdag 1 februari om 11.20 uur herhaald. De programma's 5 t/m 8 worden op donderdag 20 januari 2005 om 10.35 uur achter elkaar uitgezonden.

van vragen over concrete belangen en vragen over wie welke belangen hebben. De specifieke benaderingswijze wordt steeds met een kort intermezzo ingeluid. Dat werkt goed, want het stimuleert tot ordening en systematisering van het denkproces bij de beschouwing van maatschappelijke fenomenen en problemen.

Daarna volgt nadere uitleg, steeds aan de hand van duidelijke en pakkende voorbeelden. Zo dienen beelden van de populaire MTV-show *JackAss* als mooie illustratie van zowel de invloed op gedrag van massamedia als van de keuzevrijheid van de kijkers.

Discussie

Voordat leerlingen een aflevering bekijken worden ze geacht hun voorkennis te inventariseren en te activeren. Daartoe zijn op de werkbladen vragen opgenomen. Verder bevatten de werkbladen kijkvragen die zijn bedoeld om de leerlingen gericht naar de beelden te laten kijken. Dat is een uitstekend en goed werkend idee, al is het jammer dat er maar drie kijkvragen per aflevering zijn geformuleerd. Vanzelfsprekend kunnen docenten zelf vragen toevoegen.

De verwerkingsopdrachten zijn uitdagend en vragen goed door naar de eigen mening van de leerlingen. Met een goede terugkoppeling naar de geboden informatie en enige oefening aan de hand van vragen die de discussievaardigheden stimuleren, moet het mogelijk zijn een vmbo-3 groep een genuanceerde discussie over de aangeroerde kwesties te laten voeren. Dat was ook de oorspronkelijke doelstelling van deze programmaserie, zou men kunnen opmerken, al behoren doelstellingen in onderwijsland tot de inflatiebegrippen. Met deze serie maakt Teleac/NOT een werkelijke doelstelling echter ook werkelijk waar.

Docentenblad en internetpagina

Doelstellingen, samenvattingen, extra's en tips zijn op een docentenblad te vinden. Deze handleiding vermeldt welke invalshoeken aan bod komen en aan welke maatschappijleerbegrippen wordt gerefereerd. Op de genoemde internetpagina, met veel verwijzingen en links, kunnen de afleveringen nog eens worden bekeken.

Zonder te overvoeren, zonder aan spanning in te boeten en zonder te beladen te worden, confronteren de programma's de leerlingen op pakkende wijze met veel kernbegrippen van Maatschappijleer. Het begeleidend materiaal vraagt om kennis en kennisverwerking, maar ook om vaardigheden. De eerste vier afleveringen werden goed ontvangen en de tweede serie zal terecht ook een dergelijk welkom krijgen. Een docent doet zichzelf, zijn leerling en zijn les tekort als hij dit materiaal niet zou gebruiken. ■

Herziening van de Tweede Fase

In de meeste scholen zal er dit schooljaar flink over de herziening van de Tweede Fase in 2007 worden gediscussieerd. Aangezien de scholen meer beleidsvrijheid krijgen, is het voor iedere maatschappijleerdocent van belang om de kwaliteit en de positie van het vak zelf goed in de gaten te houden en te waarborgen. Voor alle duidelijkheid volgen hier nog eens de belangrijkste punten over Maatschappijleer:

1. Het verplichte vak Maatschappijleer in vwo en havo blijft voor *alle* leerlingen bestaan. Dat werd duidelijk in het Tweede Kameroverleg van 4 februari 2004 en is daarna gelukkig niet meer ter discussie gesteld. Wel wordt de omvang van het vak op havo-niveau van 160 naar 120 studielasturen (slu's) teruggebracht.
2. Het gevaar dreigt dat het verplichte vak Maatschappijleer geen eigen cijfer op het diploma krijgt. De minister wil erg graag dat de cijfers voor Maatschappijleer, Algemene Natuurwetenschap, het profielwerkstuk en eventueel literatuur en/of levensbeschouwing worden gemiddeld en één combinatiecijfer opleveren. Een *combinatiecijfer* zal echter in de praktijk de positie van die vakken en onderdelen ondergraven (wij weten dat uit eigen ervaring van vóór de Tweede Fase, toen het verplichte vak Maatschappijleer als een vak 'achter de streep' gold). Maatschappijleer is een zelfstandig vak en wil net als alle andere vakken een apart meetellend

cijfer op het diploma hebben.

3. Voor het keuzevak Maatschappijleer in vwo en havo komen er meer kansen op de scholen: scholen mogen het keuzevak vanaf 2007 in beide maatschappijprofielen aanbieden. Dat betekent dat, *als* de school het vak aanbiedt, meer leerlingen de mogelijkheid hebben om het vak te kiezen. Op dit moment daalt het aantal scholen dat het keuzevak aanbiedt omdat de beperkte keuzevrijheid voor leerlingen tot kleine klassen voor keuzevakken leidt. Zodra Maatschappijleer in de profielen zit, zullen wij er alles aan doen deze tendens te keren, maar het is ook van groot belang dat u zelf op uw school de strijd voor invoering of behoud van het keuzevak Maatschappijleer aangaat.
4. In de zomer heeft de minister groen licht gegeven voor een commissie die een vernieuwd programma voor het keuzevak Maatschappijleer moet gaan ontwikkelen. In het voorjaar 2005 gaat die commissie officieel van start en het programma zal in 2008 of 2009 worden ingevoerd. Het verplichte vak Maatschappijleer gaat al in 2007 met een vernieuwd programma van start dat op de voorstellen van de Commissie De Rooij (maar dan zonder de typische geschiedenisinhouden) is geënt.

Lesmateriaal

Het NVLM-bestuur heeft bij de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) een veldaanvraag ingediend om voorbeeldlesmateriaal voor het verplichte vak Maatschappijleer in het gemeenschappelijk deel te ontwikkelen. Die aanvraag is gehonoreerd. Wij hopen u zo spoedig mogelijk over de veranderingen te kunnen informeren.

Examendomeinen

Ons hebben berichten bereikt dat er aan wordt gedacht om de schoolexamendomeinen vanaf 2007 niet langer verplichtend aan de scholen voor te schrijven; die eindtermen zullen dan slechts *richtinggevend* zijn. Dat *kan* tot een prima verdieping/verbreding leiden (een school met een tweetalig vwo die bij Maatschappijleer systematisch meer aan het domein internationale betrekkingen doet), maar herbergt tevens het risico dat sommige scholen weer een ratjetoe aan inhouden aan de orde kunnen stellen. Criteria waaraan alternatieve domeinen moeten voldoen zijn niet bekend en waarschijnlijk zal er geen externe vakinhoudelijke kwaliteitscontrole zijn. Bovendien is het heel onlogisch dat er kamerbrede steun voor het verplichte vak Maatschappijleer voor *alle* leerlingen is, maar dat tegelijkertijd de inhoud van die burgerschapsvorming aan de scholen wordt overgelaten. U begrijpt dat de NVLM volop probeert om deze plannen te beïnvloeden. ■

NVLM Bestuur

Arthur Pormes, voorzitter

tel.: 0346-262888

mail: a.pormes@brokledede.nl

Gerard Ruijs, vice-voorzitter

tel.: 0297-531268

mail: geruijs@planet.nl

Coen Gelinck, secretaris

tel.: 020-6866972

mail: coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester

tel.: 0320-249481

mail: tstroobach@hotmail.com

Erik Cardinaals

mail: erikcardinaals@freeler.nl

Eric Jensen

mail: eric.jensen@planet.nl

Berend-Jan Mulder

mail: b.j.mulder@efa.nl

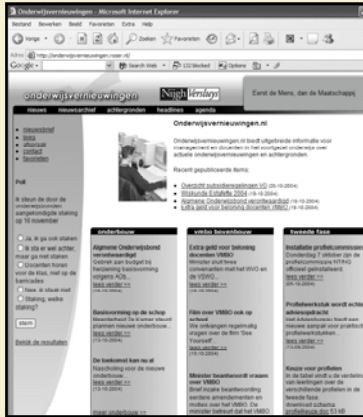
Rob van Otterdijk

mail: r.vanotterdijk@chello.nl

Thérèse Carpay, Adviserend voor de Tweede Fase

mail: t.carpay@ils.kun.nl

Informatieportal

Educatieve uitgeverij NijghVersluys heeft de internetpagina www.onderwijsvernieuwingen.nl geïntroduceerd. Hierop is uitgebreide informatie voor docenten over recente onderwijsontwikkelingen te vinden. Met de veranderingen in de onderbouw en de Tweede Fase voor de deur, bestaat er bij docenten en schoolleiding grote behoefte aan achtergrondinformatie. Met de nieuwe internetpagina is het eerste informatieportal voor docenten en schoolleiding in het voortgezet onderwijs een feit.

De internetpagina biedt nieuws, informatie en achtergronden over onderwijsontwikkelingen waarmee scholen momenteel en in de komende jaren worden geconfronteerd. De informatie is opgesplitst naar onderbouw, vmbo-bovenbouw en de Tweede Fase. Op de internetpagina zijn interessante links, een agenda, vele nieuwsberichten en relevante artikelen te vinden. Meer informatie: www.onderwijsvernieuwingen.nl.

Samenleven, hoe doe je dat?

Op maandag 7 februari 2005 organiseert het Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie (LBR) een symposium

ter gelegenheid van zijn twintigjarig bestaan. Het thema van de conferentie is: *Samenleven, hoe doe je dat?*. Het symposium bestaat uit drie onderdelen. In het ochtendgedeelte zal door prominente sprekers vanuit verschillende invalshoeken, juridisch, beleidsmatig en politiek, worden teruggeblikt op twintig jaar bestrijding van rassendiscriminatie. In de middag zal worden gesproken over modellen ter verbetering van de lokale aanpak van racisme en discriminatie. De dag wordt met een feestelijke samenkomst afgesloten. Tevens zal een dvd worden ontwikkeld, die onder andere in het onderwijs zal worden ingezet.

Voor meer informatie: LBR, telefoon: 010 - 201 0201, internet: www.lbr.nl.

Open dag

In het kader van het Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie nodigen het Nederlandse Ministerie van OCW, de Europese Commissie en het nationale agentschap Leonardo da Vinci-programma een zo breed mogelijke vertegenwoordiging van onder andere het beroepsonderwijs uit voor een open informatiedag op donderdag 16 december aanstaande in Maastricht.

Europese ministers van Onderwijs willen via deze open dag - met workshops, seminars en expo - het gezamenlijk Europese communiqué vertalen naar praktische richtlijnen voor professionals die zich met beroepsonderwijs bezighouden. De bezoekers maken kennis met de resultaten van de dertig meest innovatieve vormen van internationale uitwisseling op het gebied van leren en ontwikkelen.

Voor meer informatie:

www.vetconference-maastricht2004.nl.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van Het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Harry van den Bouwhuisen, Radboud Burgsma, Harold Drost, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Chris Meijen, Lieke Meijs, Gerard van Rossum, correspondent: Jeff Peck, New York, VS.

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

ANP

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail m@p@publiek-politiek.nl

Abonnementenprijs M & P

€ 40,75 per jaar, Studenten € 35,30, scholen en instellingen € 44,90. M & P verschijnt acht keer per jaar. Losse nummers € 5,40 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beeëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, telefoon 020-5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen op diskette of per e-mail naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

(advertentie)

